

УДК 336.02
ББК 65.26

Шилинів Н.І.¹, Фурса Т.П.²

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ В РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

¹ Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
кафедра теоретичної та прикладної економіки,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 596003,
e-mail: prylypiv@gmail.com.
² Івано-Франківський інститут менеджменту
Тернопільського національного
економічного університету

Анотація. У статті досліджено важливу роль податкового аудиту як одного з найефективніших методів контролю податкової служби в регулюванні економічних процесів.

Ключові слова: система оподаткування, метод контролю, платники податків, податковий аудит. Податковий кодекс України.

Annotation. In the article important role of tax audit, as one of the most effective methods of control of tax service in adjusting of economic processes is investigated.

Key words: system of taxation, control method taxpayers, tax audit, Internal revenue code of Ukraine.

Вступ. У період розвитку ринкових відносин в економіці України особливої ваги набувають питання вдосконалення системи оподаткування, важливим елементом якої є податковий аудит як один із найефективніших методів контролю з боку державних органів. Відповідно потребують першочергової уваги питання проведення його, з одного боку, як досить дорогої процедури, яка вимагає залучення найбільш кваліфікованих працівників контролюючих органів, значного часу та відволікає тою чи іншою мірою платника податків від основної діяльності, а з іншого боку, як податкової перевірки після проведення якої її висновки стають найскладнішим і найконфліктнішим моментом у взаємовідносинах податкової служби як контролюючого органу з платниками податків.

Беручи до уваги наведене, важливим є дослідження основних характеристик поняття "податковий аудит", які мають важливе значення для правильності його організа-

ції. Усе це визначає актуальність теми дослідження в нинішніх умовах змін у загальній стратегічній спрямованості діяльності органів державної податкової служби України [1].

Постановка завдання. Питання податкового аудиту досліджували у своїх працях вітчизняні науковці й практики: П.Ю.Буряк, В.З.Білінський, Д.І.Дема, О.В.Жигаленко, Н.С.Залуцька, Б.А.Карпінський, К.Ю.Логвінова, Т.Меліхова, В.А.Онищенко, О.А.Петрик, Г.В.Пухальська та інші. Разом з тим необхідність врахуванням особливостей прийнятого Податкового кодексу в Україні [2] зумовлює потребу в здійсненні додаткових досліджень питань проведення податкового аудиту в сучасних умовах. Метою роботи є дослідження важливості податкового аудиту в регулюванні економічних процесів.

Результати. Слід зазначити, що податковий аудит, як складова податкової системи, у своєму розвитку відображає всі наявні тенденції економічних перетворень. Саме податковий аудит на сучасному етапі є дієвою формою виявлення окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які приховують або мінімізують свої реальні доходи, уникають оподаткування. Значення податкового аудиту в регулюванні економічних процесів зростає зі збільшенням кількості учасників податкових відносин, а його реалізація ускладнюється з посиленням конфронтації між контролюючим органом і платником податків.

Вирішення питання, щодо перетворення фіскальних стосунків податкової служби з платниками податків на партнерські відносини є проблемним. Це пояснюється незабезпеченістю економіки України достатнім обсягом фінансових ресурсів, що зумовлює ризик превалювання фіскальних інтересів держави над іншими економічними й соціальними інтересами.

Для розкриття економічної сутності поняття "податковий аудит" проведено аналіз нормативно-правових актів України, який свідчить про відсутність його, а має місце застосування тільки поняття "перевірка". Так, чинна редакція Податкового кодексу України фактично містить єдину згадку про можливість здійснення органами ДПС аудиту: пп.19.1.1.35 п.19.1 ст.19 Податкового кодексу України, де в переліку функцій органів ДПС зазначено: "Здійснюють внутрішній контроль та аудит стану додержання законодавства, виконання посадових (службових) обов'язків в органах державної податкової служби, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику" [2].

Однак у діяльності контролюючих органів і в науковій літературі поняття "податковий аудит" використовується частіше. Так, за трактуванням В.А.Онищенка, податковий аудит – це процесуальні дії органів контролю щодо контролю за правильністю обчислення, своєчасністю й повнотою сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також законністю здійснення операцій, пов'язаних з одержанням доходів і виконанням розрахунків [3, с.14]. Інше визначення податкового аудиту дає Г.В.Пухальська: "Це – специфічна форма державного контролю" [4, с.15]. Аналогічно твердить І.С.Риженко: "Для вітчизняної наукової літератури характерно тлумачення поняття "податковий аудит" саме як складової державного податкового контролю" [5].

Ми згодні з думкою більшості дослідників щодо тлумачення поняття податкового аудиту як складової єдиного механізму Державної податкової служби України й форми фінансового контролю, до яких доцільно відносити способи конкретного вираження та організації контрольних дій, спрямованих на виконання контрольної функції.

У цьому контексті, вважаємо, під податковим аудитом доцільно розуміти окрему форму державного контролю, яка реалізується Державною податковою службою України у вигляді камеральних, документальних та фактичних перевірок і передбачає визначення стану ведення податкового обліку суб'єктами господарювання відповідно до обраної ними системи оподаткування, звіставлення та аналіз фактичного стану величин податків і платежів, обчислених платниками, згідно із встановленими чинним законодавством нормами.

Слід зазначити, що нині в Україні зроблено перші кроки в напрямі оптимізації процедур податкового аудиту, підвищення якості проведення податкових перевірок і забезпечення ефективності й доцільності функціонування всіх видів податкового контролю.

Аналіз положень Стратегічного плану розвитку державної податкової служби України на період до 2013 року [1] дозволяє визначити основні напрями розвитку податкового аудиту як державної форми контролю (рис. 1).

Треба зазначити, що проблема повноти та достовірності інформації про платника податків, допоміжні структури, які йому підпорядковуються (структурні підрозділи, дочірні підприємства, філії), контрагентів цього платника, не є новою. У 2002 році був прийнятий наказ Державної податкової адміністрації України №567 від 25 листопада 2002 року, яким затверджені Методичні рекомендації з організації кабінетного аудиту (для юридичних осіб) [6], яким визначені такі поняття, як “кабінетний аудит”, “виїзний податковий аудит”, а також проведення процедур “кабінетного аудиту” і “виїзного податкового аудиту”.

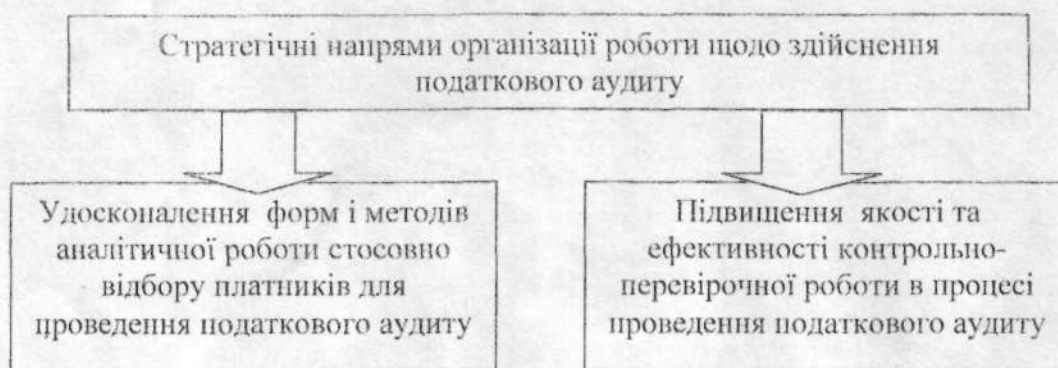

Рис. 1. Стратегічні напрями організації роботи податкового аудиту

Так, згідно зі ст.1 вищезазначеного наказу №567, “кабінетний аудит – це комплекс заходів, спрямованих на протидію порушенням платниками податків податкового законодавства, що здійснюються за допомогою процедур аудиторського аналізу показників, поданих суб’єктами податкової звітності та інформації, яка надійшла з різних джерел і накопичена в базах даних державної податкової служби, а виїзний податковий аудит – виїзна документальна перевірка” [6]. При цьому функції проведення його процедур покладено на підрозділ податкового аудиту ДПС України.

Проте слід зазначити, що цим наказом визначено такі форми кабінетного податкового аудиту, які не узгоджені донині з формами перевірок, відповідно до Податкового кодексу. А саме: визначені наказом зіставлення показників звітності платника податків з відповідними показниками звітності, поданої ним у попередніх звітних періодах; аналіз (зіставлення) відносних показників; аналіз тенденцій (зіставлення окремих показників податкової звітності, які повинні висвітлювати тенденцію процесу взаємодії цих показників з іншими показниками податкової звітності); аналіз господарської діяльності за допомогою зіставлення показників звітності головного підприємства з показниками звітності його філіалів, представництв, відділень та інших відособлених підрозділів; зіставлення показників звітності (розрахунок акцизного збору) з інформацією, зазначеною в заявках на отримання марок акцизного збору, заявках на отримання нарядів на спирт (мета використання спирту, обсяги виробництва та інше).

Окрім того, податковому аудиту підлягають підприємства незалежно від податкової поведінки, оскільки орієнтація структурних підрозділів податкового аудиту спрямована на виконання планових показників, таких як нарахування за результатами контрольної-перевірочної роботи, надходження нарахованих сум до бюджетів, виконання показників у розрізі податків, зменшення сум ПДВ, заявлених до відшкодування, роз-

ширення бази оподаткування, а також аналітичних показників: донарахування податків на одну перевірку, на одного працівника. Унаслідок цього робота фахівці контролюючих підрозділів стає малоефективною й безрезультативною. Орієнтованість працівників податкових органів на виконання планових показників змушує фахівців, які проводять аудит, йти на компроміс з платниками.

Висновки. Отже, вищенаведене доводить, що для вирішення таких питань проблеми необхідне чітке й однозначне тлумачення, зокрема, поняття “податковий аудит” і норм законодавства з питань організації та проведення податкового аудиту, викладених у відповідних методичних рекомендаціях і змінах Податкового кодексу щодо податкового аудиту. Перспективи даного дослідження зводяться до необхідності розробки та впровадження Закону України “Про податковий аудит” і методичних рекомендацій стосовно проведення податкового аудиту.

1. Стратегічний план розвитку державної податкової служби України на період до 2013 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://sts.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/strategichnyi-plan-rozvitku>. - Назва з екрана.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами і доповненнями). - Чинний [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/275517/page29?text=%EF%EE%E4%E0%E2%EA%EE%E2%E8%E9+%E0%E3%E4%E8%E2>. - Назва з екрана.
3. Овищенко В. А. Удосконалення процесів підготовки до проведення податкової перевірки / В. А. Овищенко // Фінанси України. - 2008. - № 6. - С. 14-21.
4. Пухальська Г. В. Податковий аудит в Україні : суть, принципи, функціональні засади та організації / Г. В. Пухальська // Вісник Хмельницького національного університету. - 2009. - № 5. - С. 14-17.
5. Риженко І. С. Державний податковий аудит у системі податкового контролю України / І. С. Риженко // Вісник університету банківської справи Національного банку України “Проблеми обліку, аналізу, аудиту і контролю”. - 2012. - № 1 (13). - С. 224-227.
6. Наказ Державної податкової адміністрації України №567 від 25 листопада 2002 року, яким затверджені “Методичні рекомендації з організації кабінетного аудиту (для юридичних осіб)” [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ua-info.biz/legal/basene/ua-smemhc/index.htm>.